

О. С. Замковий,
аспірант кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4137-3573>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.23.246

ПЛАНУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

O. Zamkovy,
Postgraduate student of the Department of Finance, State University of Trade and Economics

BUDGET REVENUE PLANNING IN THE FINANCIAL REGULATION SYSTEM

У статті розкрито сутність планування доходів бюджету у системі фінансового регулювання, удосконалення підходів щодо підвищення ефективності системи податкового планування та прогнозування, подальшого розвитку податкового адміністрування, модернізації податкових інституцій, відповідальних за формування доходів бюджету. Вагомим є те, що подальший розвиток системи податкового адміністрування передбачає удосконалення оцінки та моніторингу фінансових ризиків, що сприятиме запобіганню накопиченню податкового боргу. Система податкового регулювання забезпечує формування доходів, необхідних для виконання функцій державного управління та місцевого самоврядування, чинить суттєвий вплив на економічну активність, інвестиційний клімат у країні. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів необхідним є впорядкування податкових пільг, орієнтованих на стимулювання інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, розширення сервісних функцій податкових органів, трансформація державних фінансів потребує модернізації податкових інституцій. Визначено, що система податкового регулювання потребує постійного вдосконалення та адаптації до трансформацій соціально-економічної моделі держави. Актуальним є подальший розвиток підходів до застосування податкових інструментів з урахуванням глобалізаційних процесів, особливостей економічної структури та стану національної економіки. Ефективність податкової політики значною мірою залежить від потенціалу інституцій, відповідальних за адміністрування податків і зборів. Послідовне та виважене регулювання податкових ставок дозволяє підвищити фінансову результативність. Показано, що необхідним є підвищення обґрунтованості процесу планування доходів державного бюджету, рівень виконання дохідної частини бюджету визначає його збалансованість, відображає запас стійкості бюджетної системи, забезпечує можливість своєчасного, повного виконання фінансових зобов'язань органами державного управління. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів необхідним є впорядкування податкових пільг, орієнтованих на стимулювання інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, трансформація державних фінансів потребує модернізації податкових інституцій. Механізм податкового регулювання потребує постійного вдосконалення та адаптації до соціально-економічного стану країни.

The article reveals the essence of budget revenue planning in the financial regulation system, improving approaches to increasing the efficiency of the tax planning and forecasting system, further development of tax administration, modernization of tax institutions, responsible for the formation of budget revenues at all levels. It is important that the further development of the tax administration

system involves improving the assessment and monitoring of fiscal risks, which will help prevent the accumulation of tax debt. Tax regulation system ensures the formation of revenues necessary for the performance of state and local government functions, has a significant impact on economic activity and the investment climate in the country. In conditions of limited budget resources, it is necessary to streamline tax benefits focused on stimulating the investment and innovation model of economic development, expanding the service functions of tax authorities. The transformation of public finances requires the modernization of tax institutions responsible for the formation of budget revenues at all levels. It has been determined that the tax regulation system requires constant improvement and adaptation to transformations of the socio-economic model of the state. Further development of approaches to the application of tax instruments taking into account globalization processes, the peculiarities of the economic structure and the state of the national economy is relevant. The effectiveness of tax policy largely depends on the capacity of institutions responsible for the administration of taxes and fees. Consistent and balanced regulation of tax rates allows for increased fiscal efficiency. It is shown that it is necessary to increase the validity of the process of planning state budget revenues, the level of implementation of the budget revenue determines its balance, reflects the reserve of stability of the budget system, and ensures the possibility of timely and full fulfillment of financial obligations by state administration bodies. In conditions of limited budget resources, it is necessary to streamline tax benefits aimed at stimulating the investment and innovation model of economic development, the transformation of public finances requires the modernization of tax institutions. The tax regulation mechanism requires constant improvement and adaptation to the socio-economic situation of the country.

Ключові слова: бюджет, податки, доходи бюджету, бюджетно-податкова політика, фінансове регулювання.

Key words: budget, taxes, budget revenues, fiscal policy, financial regulation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На даному етапі розвитку фінансових відносин вагомості набуває питання формування доходів бюджету, підвищення ефективності системи податкового планування та прогнозування, подальшого розвитку податкового адміністрування. Актуальним є подальший розвиток підходів до застосування податкових інструментів з урахуванням глобалізаційних процесів, особливостей економічної структури та стану національної економіки. Вагомим завданням є посилення системи податкової безпеки, адаптація податкової бази до змін зовнішнього та внутрішнього середовища та підвищення здатності податкових органів протидіяти ухиленню від сплати податків. Подальший розвиток системи податкового адміністрування передбачає удосконалення оцінки та моніторингу фіскальних ризиків, що сприятиме запобіганню накопиченню податкового боргу. Набуває особливого значення адаптивні перетворення податкової системи з урахуванням національних пріоритетів соціально-економічного розвитку та євроінтеграційного курсу, що передбачає подальшу уніфікацію податкового законодавства, розвиток сервісної складової діяльності податкових органів. Необхідним є підвищення обґрунтованості процесу плануван-

ня доходів державного бюджету, рівень виконання доходів бюджету визначає його збалансованість, відображає запас стійкості бюджетної системи, забезпечує можливість своєчасного, повного виконання фінансових зобов'язань органами державного управління. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів необхідним є впорядкування податкових пільг, орієнтованих на стимулювання інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, трансформація державних фінансів потребує модернізації податкових інституцій. Система податкового регулювання потребує постійного вдосконалення та адаптації до соціально-економічного стану країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері розвитку фінансово-бюджетних відносин можна назвати праці Е. Аткинсона, Дж. М. Кейнса, В. Нордхауса [2], К. Рау, В. Танзі, П. Самуельсона [2], Дж. Стігліца. Питання бюджетно-податкової політики досліджуються у працях вітчизняних вчених: Т. Канєвої [1], А. Мазаракі, В. Макогон [5, 8], А. Нікітішина [4], Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луїної, М. Пасічного [1, 4, 10], В. Федосова, І. Чугунова [1, 3—5, 8—10] та інших.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Основним завданням дослідження є розкриття сутності планування доходів бюджету у системі фінансового регулювання, удосконалення підходів щодо підвищення ефективності системи податкового планування та прогнозування, подальшого розвитку податкового адміністрування, модернізації податкових інституцій, відповідальних за формування доходів бюджетів усіх рівнів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Податкова політика формує основну частину доходів зведеного бюджету та виступає одним із ключових інструментів впливу на сукупний попит, що згідно з економічною теорією та результатами практичного аналізу є базовим чинником забезпечення сталого економічного розвитку та поєднує фіскальну, регулюючу функції, забезпечуючи органи державного управління та місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами для реалізації їхніх повноважень. Система податкового регулювання потребує постійного вдосконалення та адаптації до трансформацій соціально-економічної моделі держави. Актуальним є подальший розвиток підходів до застосування податкових інструментів з урахуванням глобалізаційних процесів, особливостей економічної структури та стану національної економіки. Ефективність податкової політики значною мірою залежить від потенціалу інституцій, відповідальних за адміністрування податків і зборів. Послідовне та виважене регулювання податкових ставок дозволяє підвищити фіскальну результативність. Важливим є розширення бази оподаткування за рахунок зменшення обсягів тіньової економіки. Податкові пільги повинні бути обґрунтованими, орієнтованими на стимулювання інвестицій та інноваційної діяльності. Підвищення ефективності системи податкового планування та прогнозування на основі науково обґрунтованих принципів дозволить знизити транзакційні витрати та забезпечити стабільне наповнення доходної частини бюджету. Економічні суб'єкти формують свої очікування з певним часовим лагом, реагуючи на інституційні зміни податкової політики, включно з оновленням механізмів і процедур адміністрування, тому для держави першочерговим завданням є підвищення довіри платників податків до держави. Адаптивні перетворення податкової системи з урахуванням національних пріоритетів соціально-економічного розвитку та євроінтеграційного курсу набуває особливого значення. Це передбачає подальшу уніфікацію податкового законодавства, розвиток сервісної складової діяльності податкових і митних органів, впровадження ефективних практик запобігання ухиленню від оподаткування. Реалізація зазначених напрямів сприятиме зміцненню ролі податків у наповненні бюджетів усіх рівнів, забезпечить необхідний фінансовий ресурс для виконання соціальних та інфраструктурних програм. Формування податкових надходжень має враховувати динаміку економічних, соціально-демографічних показників, інституційні особливості оподаткування та еволюцію механізмів адміністрування. Податки відображають рівень розвитку економіки та одночасно є інструментом її регулювання. Зокрема, податкова політика у сфері оподаткування капіталу ви-

ступає механізмом стимулювання інвестицій. Оподаткування прибутку характеризується нерівномірністю надходжень за регіонами, що пов'язано з територіальними особливостями розміщення виробничих потужностей та структури економіки, при цьому понад шістьдесят відсотків цього податку сплачують великі платники податку. Необхідність забезпечення достатньо високих соціальних стандартів, властивих скандинавській та західноєвропейській моделям розвитку, підкреслює важливість податкового регулювання у перерозподілі валового внутрішнього продукту через бюджетно-податкову систему [3, 4].

У середньому частка податкових надходжень у валовому внутрішньому продукті країн Європейського Союзу за 2011—2023 роки становила 27,24 відсотка. Найвищі показники спостерігалися у Данії — 45,42 відсотка, Швеції — 41,75 відсотка, Фінляндії — 40,92 відсотка. Найнижчі показники спостерігалися у Чеській Республіці — 19,75 відсотка, Румунії — 18,56 відсотка, Словаччині — 17,64 відсотка, Литві — 17,42 відсотка. Водночас необхідне вдосконалення податкової політики для посилення фіскального потенціалу місцевих бюджетів та підвищення спроможності територій, враховуючи нерівномірність економічного розвитку та розміщення податкової бази. Удосконалення системи управління державними фінансами потребує зміцнення інституційної ефективності податкової системи. Процес формування бюджетних надходжень має бути обґрунтованим, динамічним і здатним адаптуватися до суспільно-економічних змін. Податковий механізм повинен забезпечувати належний рівень фінансової, бюджетної та соціально-економічної безпеки держави. Важливим є раціонально застосовувати інструменти податкової політики як складової загального механізму державного регулювання на макро- і мезорівнях. Зміна податкових механізмів, видів і кількості податків, ставок, пільг, бази оподаткування, порядку обчислення та сплати податків повинна забезпечувати вплив на макроекономічні процеси, соціальну сферу, доходи бюджетів усіх рівнів, галузеву структуру, інвестиційну активність, економічну поведінку підприємств і домогосподарств. Процеси фінансової глобалізації та інтеграції сприяють уніфікації систем акцизного оподаткування і посиленню впливу наднаціонального податкового регулювання. Виникає необхідність формування основних засад розвитку акцизного оподаткування, що забезпечить зростання фіскальних надходжень та зменшить ризики розширення тіньового сектору ринку підакцизних товарів. Передбачуваність і послідовність податкових змін є базовими умовами підвищення фіскального потенціалу податку. Важливо враховувати реакцію споживачів на зростання цін підакцизної продукції, зумовлене підвищенням податкового навантаження. Актуальним є й удосконалення інструментів контролю за обігом підакцизних товарів. Важливим завданням є посилення системи податкової безпеки, зокрема адаптація податкової бази до змін зовнішнього та внутрішнього середовища та підвищення здатності податкових органів протидіяти ухиленню від сплати податків. Подальший розвиток системи податкового адміністрування передбачає удосконалення оцінки та моніторингу фіскальних ризиків, що сприятиме запобіганню накопиченню податкового боргу. В

умовах обмеженості бюджетних ресурсів необхідним є впорядкування податкових пільг, орієнтованих на стимулювання інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, розширення сервісних функцій податкових органів. Трансформація державних фінансів потребує модернізації податкових інституцій, відповідальних за формування доходів бюджетів усіх рівнів. Бюджет відіграє ключову роль у державному регулюванні економіки, тому ефективність механізмів формування його дохідної частини є достатньо важливим. Початкові етапи становлення бюджетних та податкових механізмів характеризувалися суперечливістю податкових правил, достатньо високою централізацією управління, недостатньою якістю планування та адміністрування, накопиченням податкової заборгованості, недостатнім рівнем податкової культури та довіри до державних інституцій.

Необхідним є підвищення обґрунтованості процесу планування доходів державного бюджету, рівень виконання доходів бюджету визначає його збалансованість, відображає запас стійкості бюджетної системи, забезпечує можливість своєчасного, повного виконання фінансових зобов'язань органами державного управління. Одним із ключових податків у цій сфері є податок на прибуток підприємств, який має значний регулюючий вплив на розвиток національної економіки та здатний формувати стабільні і достатні бюджетні доходи. Реалізація економічної функції оподаткування створює можливість впливати на темпи економічного розвитку, сприяти збільшенню валового внутрішнього продукту та скороченню потреби в зовнішніх запозиченнях. Поєднання економічної та фіскальної функцій оподаткування дозволяє збільшити фінансові ресурси приватного сектора, бюджетні доходи, підвищити фінансові можливості держави щодо обслуговування державного боргу. Фіскальні органи виконують функції забезпечення стягнення простроченої заборгованості суб'єктів господарювання за кредитами, наданими з бюджету та під державні чи місцеві гарантії. Система податкового регулювання забезпечує формування доходів, необхідних для виконання функцій державного управління та місцевого самоврядування, чинить суттєвий вплив на економічну активність, інвестиційний клімат у країні. Розвиток системи податкового адміністрування має базуватися на розширенні обміну інформацією між контролюючими органами та іншими державними установами. Для виявлення незадекларованих доходів доцільним є застосування підходу порівняння доходів і видатків платників. Аналогічно оцінка ризиків може здійснюватися на основі співставлення декларованих доходів із витратами на придбання нерухомості, транспортних засобів. Удосконалення механізмів адміністрування податків і зборів має спиратися на модернізацію структури фіскальних органів, посилення аудиторських та контрольних функцій, підвищення якості сервісного обслуговування. Зарубіжний досвід свідчить, що близько третини часу в процесі адміністрування податків має відводитися контрольним процедурам. Важливо забезпечити дієвість заходів податкового контролю, що здійснюються на

етапі до виникнення податкового боргу, підвищення ефективності адміністрування можливе за рахунок посилення контролю за незадекларованими доходами громадян, що сприятиме зростанню ролі податку на доходи фізичних осіб у формуванні бюджетних доходів. Актуальною є потреба в додаткових фінансових інструментах стимулювання суспільного розвитку, податкових механізмів підтримки економічного зростання [1, 9].

Формування податкових надходжень з урахуванням соціально-економічної динаміки, інституційних особливостей оподаткування та модернізації механізмів податкового адміністрування дозволить підвищити ефективність податкових стимулів економічного розвитку та збільшити фіскальну результативність податкової системи. Податкова політика формує ключові передумови для підвищення ефективності адміністрування податків, забезпечення фінансової стабільності та створює підґрунтя для економічного зростання. У процесі формування податкових надходжень важливо забезпечити стабільну, збалансовану й прогнозовану податкову політику, яка сприятиме гармонізації інтересів економічних суб'єктів. Особливого значення набуває узгодження фінансових інтересів держави та запобігання надмірній соціально-економічній диференціації населення. Реалізація цих завдань потребує дотримання низки принципів податкової політики: фіскальної, економічної ефективності, соціальної справедливості, встановлення податків відповідно до реальної платоспроможності платників, стабільності, адаптивності та нейтральності. Слід зазначити, що достатньо високий рівень оподаткування може негативно впливати на розвиток виробництва, стримувати підприємницьку діяльність, знижувати фінансові можливості бізнесу, посилювати тінізацію економіки. Удосконалення системи формування доходів бюджету, оптимізації структури податкових надходжень є важливим завданням державної фінансової політики. Необхідно виробити підхід, який би поєднував універсальність податкових інструментів з можливістю їх адаптації до фінансово-економічного середовища. Оскільки суспільство чутливо реагує на зміни податкового навантаження, державна політика у сфері доходів має будуватися на засадах обґрунтованості, прогнозованості, прозорості. Бюджетні доходи забезпечують виконання державою соціально-економічних функцій і формуються в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, податкові надходження як ключова складова доходної частини бюджету є важливим елементом бюджетних і соціально-економічних відносин. Податкове адміністрування являє собою складну багаторівневу систему справляння податкових платежів. Для зниження фінансово-економічних ризиків і ймовірності податкових правопорушень необхідним є удосконалення інструментарію податкового адміністрування. Держава має забезпечити адаптацію податкового механізму до економічних трансформацій. Інтеграція автоматизованих інформаційних систем у роботу фіскальних органів надасть можливість накопичувати, аналізувати дані перевірок, створювати ефективні моделі визначення податкових ризиків, зменшувати можливості для ухилення від сплати податків. Важливо удосконалити комунікацію між платниками та

контролюючими органами, налагодити інституційні механізми їх взаємодії. Актуальним є також розвиток інституту податкового моніторингу, що сприятиме скороченню витрат на адміністрування. Рівень виконання планових показників державного бюджету за податковими надходженнями відображає ефективність роботи державних органів у сфері управління доходами.

ВИСНОВКИ

Формування податкових надходжень з урахуванням соціально-економічної динаміки, інституційних особливостей оподаткування та модернізації механізмів податкового адміністрування дозволить підвищити ефективність податкових стимулів економічного розвитку та збільшити фіскальну результативність податкової системи. Податкова політика формує ключові передумови для підвищення ефективності адміністрування податків, забезпечення фінансової стабільності та створює підґрунтя для економічного зростання. Необхідним є підвищення обґрунтованості процесу планування доходів державного бюджету, рівень виконання дохідної частини бюджету визначає його збалансованість, відображає запас стійкості бюджетної системи, забезпечує можливість своєчасного, повного виконання фінансових зобов'язань органами державного управління. Важливим завданням є посилення системи податкової безпеки, зокрема адаптація податкової бази до змін зовнішнього та внутрішнього середовища та підвищення здатності податкових органів протидіяти ухиленню від сплати податків. Подальший розвиток системи податкового адміністрування передбачає удосконалення оцінки та моніторингу фіскальних ризиків, що сприятиме запобіганню накопиченню податкового боргу. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів необхідним є впорядкування податкових пільг, орієнтованих на стимулювання інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, розширення сервісних функцій податкових органів. Трансформація державних фінансів потребує модернізації податкових інституцій, відповідальних за формування доходів бюджетів усіх рівнів. Система податкового регулювання потребує постійного вдосконалення та адаптації до трансформацій соціально-економічної моделі держави. Актуальним є подальший розвиток підходів до застосування податкових інструментів з урахуванням глобалізаційних процесів, особливостей економічної структури та стану національної економіки. Ефективність податкової політики значною мірою залежить від потенціалу інституцій, відповідальних за адміністрування податків і зборів. Послідовне та виважене регулювання податкових ставок дозволяє підвищити фіскальну результативність.

Література:

1. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
2. Самуельсон Пол Е., Нордхаус Вільям Д. Економіка. 19-те вид.: пер.с англ.: Вільямс. 2015. 1360 с.
3. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. К.: Київ.нац.торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
4. Чугунов І., Пасічний М., Нікітшин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. № 5. С. 124—137.
5. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетно-податкова політика в умовах невизначеності. *Scientia Fructuosa*. 2023. № 4. С. 19—31.
6. Чугунов В.І. Формування бюджету як інструмент суспільного розвитку. *Економіка та держава*. 2019. № 12. С. 132—137.
7. Чугунов В.І. Фінансово-бюджетна політика в умовах суспільно-економічних перетворень. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 20. С. 125—130.
8. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 2023, № 12 (1), pp. 1—11.
9. Chugunov Igor. Financial and Budgetary Policy as a Component of the Resilience of State Finances and Socio-Economic Development of the Country. *Demography and Social Economy*. 2024 № 4 (58). P. 11—127.
10. Chugunov I., Pasichnyi M. Fiscal policy and economic development. *Transformational economy: theoretical and practical aspects: collective monograph*. Riga. Latvia: Baltija Publishing. 2024. 684 p. P. 307—327.

References:

1. Chuhunov, I.Ya. Kanieva, T.V. and Pasichnyi, M.D. (2018), *Biudzhethno-podatкова polityka u systemi rehuliuвання ekonomiky: monohrafiia* [Budget and tax policy in the system of economic regulation], Hlobus-Press, Kyiv, Ukraine.
2. Samuel'son, P.E. and Nordkhaus, V.D. (2015), *Ekonomyka* [Economics], Vyl'iams, Moscow, Russia.
3. Chuhunov, I.Ya. (2021), *Biudzhethna stratehiia suspil'noho rozvytku* [Budget strategy for social development], Kyiv.nats.torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.
4. Chugunov, I., Pasichnyy, M., and Nikityshyn, A. (2022), "Revenues of the State Budget of Ukraine under martial law", *Scientia fructuosa*, Vol. 5, pp. 124—137.
5. Chuhunov, I. Ya. and Makohon, V. D. (2023), "Budgetary and tax policy in conditions of uncertainty", *Scientia Fructuosa*, vol. 4, pp. 19-31.
6. Chugunov, V. (2019), "Budgeting as a tool for social development", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12, pp. 132—137.
7. Chuhunov, V.I. (2024), "Financial and budgetary policy in the conditions of socio-economic transformations", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 20. pp. 125—130.
8. Chugunov, I. Makohon, V. Titarchuk, M. and Krykun, T. (2023), "The budget policy of Ukraine under martial law", *Public and Municipal Finance*, vol. 12 (1), pp. 1—11.
9. Chugunov, I. (2024), "Financial and Budgetary Policy as a Component of the Resilience of State Finances and Socio-Economic Development of the Country", *Demography and Social Economy*, vol. 4 (58), pp. 113—127.
10. Chugunov, I. and Pasichnyi, M. (2024), *Fiscal policy and economic development. In: Transformational economy: theoretical and practical aspects: collective monograph*, Baltija Publishing, Riga, Latvia, pp. 307—327.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2025 р.